4 EYLÛL

EBEDÎ ATA

İÇİNDEKİLER

SİVAS 10 Kuruş SAYI : 8 - 24

1 — İlk Teşrin — 1939

4 EYLÛL

SAYI : 8 — 24 1 - 10 - 1939 YIL : 4

SIVAS HALKEVİNİN AYLIK KÜLTÜR DERGİSİDİR

SIVAS'IN MUTLU GÜNÜ

Vehbi Cem Aşkun

Sivas, Anadolumuzun en eski şehirlerinden biridir. Uzak ve yakın torihimizin bir çok hâdiselerine sahne olmuştur. Koynu Selçuk Türklerinin canlı, sanat abideleriyle doludur. Onda uzak tarihimizin olduğu kadar yakın tarihimizin de göğüs kabartan şanlı hatıraları yaşıyor. Bunlar içerisinde Sivas'ı ve Sivas halkını büyük heyecanlara düşüreni pek azdır. Yalnız Osman oğullarının ilk zamanlarında Timur tarafından yapılan istilâ çok mühimdir. Ve Sivas'ı oldukça örselemiştir.

Ata Sivasta

İşte Yıldırım devrinde vukubulan bu büyük istilâdan sonra Sivas, hiç bir çetin savaşa hedef olmamıştır.

Umumî harpte çocuktum. Ordumuzun muhtelif cephelerdeki muvaffakiyetsizliği Sivasta da epeyce heyecan ve telâş uyandırmıştı. Bilhassa Çarlık Rusyasının Erzurum üzerinden Sivâs'a doğru ilerliyen kuvvetleri, hekesi korkutmuştu. Hatta bir çok kimseler hicrete bile başlamışlardı. Bir an için kendimizi o günlerin acı hatıraları ile baş başa bırakısak, içimizin burkulduğunu, gayri ihtiyari ürperdigimizi hissetmemek imkânsızdır. Her taraftan gelen muhacirlerle şehrin manzarası acayip bir şekil almıştı ..

Bu karışıklık çok sürmedi. Nihayet 1919 yılının 19 mayısında Samsuna çıkan Ebedî Atamız her türlü istirap ve bedbiniye son verdi.

Şurası muhakak ki istilâ görmiyen şehirler ve onların ahalisi, diğer istilâya uğrayan şehirlerden daha çok acı çekmektedirler. Tıpkı sırasını bekliyen bir ölüm kurbanı gibi her-

geçen saniye onlara bir ölüm kampanası çalar. Halbuki istilâya uğrayanlar artık yalnız sığınacak bir yer ararlar. Onlar için ateşten uzaklaşmak kâfidir.

Bu itibarla Sivas işgala uğrayan yurt parçalarının manevî acısını bütün kalbiyle duymuş, bunu çok yakından hissetmiştir.

Ebedî Atanın Erzuruma geçişi nutukda da ifade edildiği gibi çok heyecanlı olmuştu. İçimizde onun büyüklüğüne ve bu günleri yaratacağına büyük bir inan vardı.

Biz 4 Eylûlun bahtiyarları millî mücadele yıllarının yüksek heyecanlarını hâlâ yüreklerimizde hissetmekle bahtiyarız.

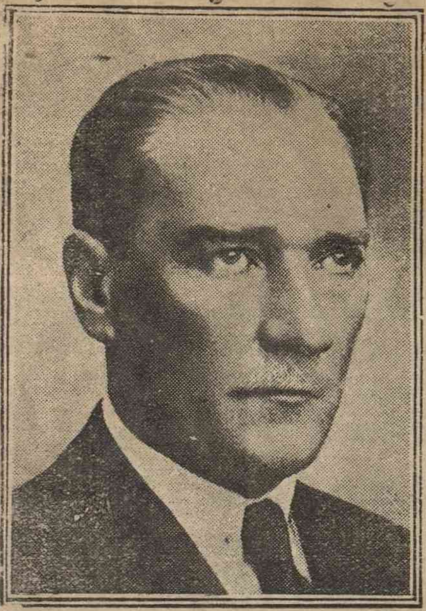
4 Eylul bütün Türklük için bir hız ve bir güven günüdür. Türkün makûs talihini yenen kuvvet ilk kaynağını buradan aldı. Bu günkü varlığımızın temeli bu gündür. Sivas'ın o günlerdeki heyecan ve sevinci anlatılamaz. Kadın, erkek herkes bu büyük günle meşguldu. Ben bugün 22 yaşında bir delikanlı olan kardeşimin beşiğini sallıyor; Annemin kongreden getireceği mesut haberleri bekliyordum. Nedense o zamanki Sıvas kadınlarının büyük faaliyetinden hiç bahsedilmiyor. Köylü kadınlarımız kağnılariyle cebheye cebhane taşırken; şehirli kadınlarımız da orduya giyecek hazırlamakla meşguldular. Zaten istiklâl savaşımızın en büyük hususiyetlerinden birisi de onda kadın, erkek bütün bir ulusun her türlü maddî, manevî güçlerinin birleşmiş bulunması değil midir?..

4 Eylûl kongresinin yüksek ve tarihsel kararlariyle, 23 Nisanda cümhuriyete gebe kalan Türk milleti 29 birinci teşrinde inkilâbın bu söz çocuğunu bağrına bastı. Bunun yaratıcısı; Anadolu halkının kara gün dostu, Türk milletinin büyük önderi ebedî atamız (Mustafa Kemal) dır.. Biz Türk gençliğine emanet ettikleri eserleri kadar, Adı da gönlümüzde ve kafamızda ebedileşen büyük Atanın, her yüce hatırası bizim için böyle büyük ve kutsaldır. Binaenaleyh 4 Eylulu anmak Atayı anmak, olduğundan sevincimiz eşsiz, bahtiyarlığımız sonsuzdur...

Yarı Yol

Yüzünü gördüğüm, baktığın zaman,
Karanlık içimde erir erirdi.
Yine, gölgen gibi koşsam ardından;
Gözlerin ruhumu dinlendirirdi.

Feyzi Kutlu Kalkancı

4 EYLUL

Ne acı ah. ne acı, Atasız Ata günü;
Gülerken ağlıyoruz hep içten kana kana.
Bitmeyen yasımız mı sardı Sivas üstünü,
Sende mi ağlıyorsun bizim gibi Atana?.

Bundan yiğrmi yıl önce yine böyle bir bahar,
Basmıştı Atasını bağrına mutlu Sivas !
Dağılmıştı ufkundan Türkün sisler, bulutlar,
Bahtına bir gün gibi şarktan inmişti halâs!

Bu gün Türke bir inan, bir hamledir ve bir hız;
Bu gün geldi Ata'nın önünde dünya dize!
Bayram yapar bu günü meserretle kutlarız,
Bu gün bir can kaynağı, bu gün hayattır bize!..

Vehbi Cem Aşkun

4 EYLUL

Feyzi Kutlu Kalkancı

Satılmış bir memleket iradesini kullanamıyan ecnebilerin oyuncağı bir devlet, bütün bunlara yabancı bir ulus mevcuddu.

Şarkta, ermenilerin efendilerine karşı takındıkları vaziyet, vahşet ve zulümden canları yanan vatandaşlarımız, istiklâl ve namusumuzu kurtarmak için, Müdafai Hukuku Milliye Muhafazai Huku Milliye cemiyetlerini meydana getirdiler. Garpte, memleketin istila edilmesi ihtimallerine karşı kurulan Müdafaai Hukuku Milliye cemiyeti memleketin bilfiil işgâli üzerine yerini Reddi İlhak cemiyetine bıraktı. Tırakya'da, memleketin her köşesinde millî cemiyetler teşekkülr etti İstiklâl ve Türk namusunu kurtarmak için yükselen sesler vatanı aksi seda halinde baştan başa kucakladı. Ulusal ihtilali meydana getirecek olan Sivas Kongresini, 4 Eylulu hazırladı.

Kurtuluşun yalnız millî teşekküllerle mümkün olacağı anlaşılınca şark vilayetlerimiz Erzurum Konğresini topladı. Fakat kardeşlerinin de aynı acıyı çekmekte olduklarını derinden hissedenler, umumî kurtnluşun temini için 21 Haziran 1913 te Sivas Kongresinin toplanmasına karar verdiler.

Ata Sivas kongresinde

Sivas Kongresi 4 Eylûl 1919 da Konğre azalarını davet etmiş bulunan, Erzurum kongresi heyeti temsiliyesinden Mustafa Kemal Paşanın vatanın içinde bulunduğu hâl ve vaziyeti tesbit eden bir nutkile açıldı. Gizli reyle Mustafa Kemâl Kongre reisliğine seçildi. Memleketi düşmanlarımıza teslim etmek için çalışan hain hükâmetin her türlü

çalışmalarına karşı Anadolu ortasında millî saltanatı temsil eden Sivas Kongresi açılmış bu gün saat ikide çalışmalarına başlamıştı.

Milletin Mustafa Kemâl'in davasını anlamıyanlar ve yahut anlamak istemiyenler yüzünden kongrede 3 gün hiçbir iş yaılamadı. 4. gün Erzurum kongresi nizamnamesi muhteviyatı müzakere edildi ve neticelendirildi.

Erzurum kongresile meydana getirilen siyasî teşekkülün adı Şarkî Anadolu Müdafaai Hukuk cemiyeti idi. Sivas Kongresile bu bütün vatana teşmil edildi. Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk cemiyeti oldu. Heyeti temsiliye bütün vatanı temsil edecek ve altı aza daha iştirak ettirilecekti.

Erzurum kongresindeki her türlü işgal ve müdahaleyi, Rumluk ve Ermenilik teşkili gayeside matuf telâkki edeceğimizden yerine her türlü işgal ve müdahalenin ve bilhassa Rumluk ve Ermenilik teşkili gayesisine matnf harekâtın reddi hususlarında müttehiden müdafaa ve mukavemet esası kabul edilmiştir denildi.

Nizamnamenin dördüncü maddesindeki buraları «Şark vilâyetlerini» yerine yurdumuzun her hangi bir parçasını Osmanlı hükûmeti terk ve ihmâl ederse bir muvakkat idare kurulabileceği yolunda tasrih edildi.

8 Eylûl içtimaında bazıları tarafından hazırlanan muhtıranın müzakeresine geçildi. Bu muhtırayı hazırlıyanlar Amerikalı Mister Bravn gibilerin sözlerine inanmak, içlerinden yükselen sesi duymak istemiyen istiklâl yerine manda istiyenlerdi. Hâlâ, mandanın istiklâli ihlâl etmiyeceği fikri ileri sürülüyordu. Biz buraya istiklâl ve namusumuzu kurtarmaya geldik, manda istemiye değil, sesi bütün kalpleri teshir etmişti.

Kongre 4 Eylûldan 11 Eylûla kadar devam etti. 12 Eylûlda ilimiz halkının iştirakile açık bir celse yapıldı, nutuklar söylendi. Bu suretle milletimizin özü biricik partimiz Cümhuriyet Halk Partisinin temelleri bu gün burada atıldı. Memleket ve millet kendi mukadderatına kendisinin sahip olması için teşkilâtlanmış oldu.

Mukaddes bir davanın neticelenmesi için uğraşanları sinesine basan, bütün dünyanın önünde eğildiği Ebedî Ataya sıcak bir kucak olan Sivas, gıpta edilecek bir şehir ve Sivaslılar ne kadar bahtiyardır. Bu gün bu behtiyarlığın sevinci içinde 4 Eylûl bayramımızı birbirımize kutlayalım.

4 EYLÛL

Yangınlar ortasından
Memleketin yasından
Çiçeklenen ihtilâl,
Doğan gün; gökte hilâl.

Bugünü bize veren,
Bir tarihi çeviren,
Döt Eylûl bayramımız;
Yurda en büyük bir hız.

Feyzi Kutlu Kalkancı

4 EYLUL

Eflâtun Cem Güney

Halkevlerimiz dergiler, broşürler gibi bol ışıklı eserlerle güzel biryayma ve yaratma yolu tutmuş bulunuyor. Azlık fakat heyecanlı bir kadro ile çıkarılan bu mecmuaların en karekteristik çizgisi «mahallilik» dir. Çünkü, milliyetçi ve inkilapçı görüşlerle işlenen bu dergilerin hemen hepsi de kendi muhitlerinin aynası olmağa çalışıyor; yaprakları arasında o muhıtlerin dünü, günü ve yarını vaşıyor.

Filhakıka, bunları çıkaran genç kalemler akademik ilim ve beylik sanat yapmıya özenmiyor; bilhassa, ulusal ilim ve orijinal sanata mahallî ve tarihî vesikalar hazırlıyor. Bu itibarla halkevleri neşriyatı, yalınız iyi bir kültür ve inkilâp terbiyesi içinde yetişecek kabiliyetler için değil, asıl inkilâap kültürünü yaratacak yetişkin kıymetlar için değeşlidir. çünkü çetin emek ve yorgunluklarla ortaya konulan bu madde ve malzeme büyük zekâlara ışık, büyük hassasiyetlere ilham olacaktır; Halkevi derğilerinin özü, özlülüğü buradadır ve işte [Dört Eylûl] bu tip dergilerden biridir. Bu, Kızılırmak insanının ve bütün bir inkilâp neslinin her yıl derin bir duygu coşkunluğu duyarak kutladığı büyük tarihî günün bayrağı altında çıkıyor. Sivas helkevinin bu aylık mecmuasında, bahsettiğimiz renk ve ruh var. sahifelerinden zengin bir «Halkiyat» ve «mahallî hayat» taşıyor; Şiirlerinde hikâyelerinde Sıvasın kalbi, karekteri yaşıyor. İşte kuru ilim ve kurak sanata rellikten süzülen öz suyu verecek hakiki kaynak.. Bir zamanlar klışe sözlerle bir karalamadan ileri geçmiyen bu dergiye büyük inkilabımızın ideolojisine yakışır vecheler verene, onu öyle öz ve temiz bir kaynak yapan Vehbi Cem ve onun ateşli kalem arkadaşlarıdır.

Vehbi Cem, benim yarı adaşım ve tam eserimdir, Çünkü bu vefalı talebem, kendisini çok seven hocasının yolunda yaratıcı bir ruhla yürüyor; bir yandan, on yedi sene önce hocalığını yaptığım bır kürsüde yarının ümitlerini yetiştiriyor. Biryandan da, yine o zamanlar sivasta açtığım Folklor vadisini velut bir kalemle çiçeklendiriyor. "ilk te'sir, derindir derler, çok doğru. Ben eserlerimin eserini derin bir tahassüs ve tahassür zevki duyarak okuyorum Yeni bir ilim ve sanat şekline can vermeğe çabalıyanlarda aradıkları maya ve malzemeyi yine (Dört Eylûl) de bulacaklardır. [Kütahya]

4 EYLUL

İ. Rüştü Altıok

Büyük Kongrenin kuruluş günü,
Yurdumun bayramı, Sivasın ünü.

Dört Eylûl günü bu, Ne kutlu bir gün,
Yirmi yıl önceydi, Sanki daha dün

İşte şu binadan yükselen bir ses,
Türke aldırmıştı, Yeni bir nefes.

Yeni bir nefhayla yeni bir hayat,
Parmak ısırmıştı buna kâinat.

Yükselen o sesin gürleyişini
Kimse işitmedi henüz eşini.

Halâ kulaklarda o gürleyişler
O ilâhi sözler o söyleyişler.

O diyordu: Türk'e ölüm yakışmaz
Türk topraklarına bölüm yakışmaz.

O diyordu: Hakkın kolu bükülmez,
Özgen bir millete silâh çekilmez.

O diyordu: Türkler esir yâşamaz,
Ana yurdumuza kimse aşamaz.

Tarihten çok önce var olan millet,
Çekermi esaret? Çekermi zillet?

O diyordu: kat'i zafer bizimdir,
Tarih bizlerindir, Eser bizimdir.

O diyordu. Artık milletim uyan,
Hakimiyet bizim, Kahrolsun sultan.

O hep dediğini yaptı başardı,
Bizi ölümlerden çekti kurtardı.

Anlattı bizlere benliğimizi,
Öğretti her egemenliğimizi.

Yirmi yıl içinde yirmi asırlık,
Değişimler yaptı bitirdi artık

Binlerle müşkili yendi devirdi,
Karanlık ülkeyi nura çevirdi.

Onun yaylarından çıkan Altıok,
Altı şule oldu hiç sönmesi yok.

Onun ışıttığı nurlu yolda yız,
Hep ondan alırız yepyeni bir hız.

Onun eseridir bu varlığımız,
Onun himmetidir: Fayıdarlığımız.

Onun armağanı, Cumhurluğumuz,
Onun iş ortağı bu baş buğumuz.

Onunla kazandık bu günki ünü,
Onu yaşatacak, Yavuz İNÖNÜ.

Ey bu milletin büyük Önderi,
Yüce halâskârı, şanlı rehberi.

Nerdesin kalk uyan görki bu millet,
Senin için nasıl çekiyor hasret.

Hasretinle bu ğün Türklük yanıyor,
Seni anıyorlar, Seni anıyor!..

ERZURUM ve SIVAS KONGRELERİ

(Tarihin ender ve büyük eserleri)

Necip Erdem

Türk İstiklâl Savaşı, Mondros mütarekesini müteakip başlar. İlk işaret, merkezi Adanada olan « Yıldırım orduları gurupu kumandanı» Mustafa Kemâl tarafıradan verildi. "Baş kumandanlık erkânı harbiye riyaseti„ ile arasındaki fikir ayrılığı kumandanını ordu başından ayrılmağa mecbur etti. İstanbulda kaldığı müddet zarfında yeni mücadele projeleri hazırlıyan Mustafa Kemâl, İstanbulda hiç bir şeyin yapılamıyacağını görerek asümanî gözlerini Anadoluya çevirdi. Yunanlıların İzmir işgal ettikleri günün ertesi "üçüncü ordu müfettişliği„ vazifesiyle harap bir gemiye binerek İstanbuldan ayrıldı. Tabiatın ve siyasî ceryanların bir şey yapmağa, muvaffak olamadıkları Büyük Asker 19 - Mayıs - 1919 günü Samsuna ayak bastı.

Bu adım semboliktir; kurtuluş savaşının ilk adımı bu suretle atılmış oldu.

Atatürk, Samsuna çıktığı zamanki umumi vaziyetin bir krokisini çizer :

Osmanlı impratorluğunun dahil olduğu grupun mağlup edilmiş olduğunu, hükûmetin her hangi bir vaziyete razı , ordunun silâh cephauesinin alınmış ve alınmakta olduğunu, ve vatanın kısım kısım işgal edilmekte bulunduğunu, memleketin muhtelif yerlerinde menfi veya rejiyonal gayeler takip eden bir çok cemiyetlerin kurulmuş bulunduğunu gösterir.

Bu vaziyet karşısında "Anadolu ve Rumelı teşkilâtı milliyesini takşiye ederek bir merkezden temsil ve idare eylemek„ [1] icap ediyordu.

Amasyadan 18 - Haziran - 919 da Edirne Birinci kolordu kumandanlığına gönderilen direktif ile yine buradan gönderılen 21-22 Haziran 1919 tarihli tamimde bu mahiyetteki organizasyona bilhassa yer veriliyor, 19 Temmuzda Erzurumda vilâyatı şarkiye namına bir kongre înikat edeceği, her bakımdan emin olan Sivasta millî bir kongrenin inikatı için murahhasların iyzamı ve " her ihtimale karşı keyfiyetin bir sırrı millî halinde tutulması „ tavsiye ediliyordu.

"İstilânın büyük acısını daha büyük harpte duymuş olan şark vîlâyetleri 1919 senesinin başlarında (Vilâyatı şarkiye müdafaai hukuk cemiyeti) ni kurmuşlardı. Maksat, memleketin o kısmının bir kerre daha Ermenilerin eline geçmesine mani olmaktı. Evvelâ İstanbulda kurulan bu cemiyet 3 Mart 1919 da Erzurum şubesini açmış ve teşkilâtını her tarafa yaymak için faaliyete girmişti.„ [2]

[1] Büyük nutuk sahife : 19 [2] Yeni Türkiye devletinin karici siyasati sahife : 36

3 Temmuz 1910 da Atatürk halkın candan tezahüratı içinde Erzuruma muvaralat etti.

Kendisile beraber çalışmak irteyen arkadaşlarına anlattı ki; kendisi azledilmiştir, Her türlü akibete mahkûmdur. Binaenaley teşriki mesai etmek isteyenler ayni akibetləri şimdiden kabul etmelidirler. Kurtuluş hareketine önder olacaklar gaye uğrunda son nefeslerini verinceye kadar fedakârlığa devam edeceklerine işin başında karar vermelidirler.

Kongre murahhaslarının azimetleri beklenirken mühim bir hadise vuku buldu:

" 8 - 9 Temmuz 1919 gicesi, saray ile açılan bir telgraf baş muhaberesi eseasında; birdenbire perde kapandı. Ve 8 Hazirandan 8 Temmuza kadar bir aydır devam eden oyun hitama erdi. İstanbul, benim, o dakikada resmî memuriyetime hitam vermiş oldu; bende ayni dakikada saat 10,50 sonrada harbiye nezaretine, saat 11 sonrada padişaha vazifei memuremle beraber silk askeriden istifamı müş'ir telgrafları vermiş oldum „

"Bu tarihden sonra resmî sıfat ve salâhiyetten mücerret olarak, yalnız milletin şefkat ve civanmertliğine güvenerek ve onun bitmez feyz ve kudret menbaından ilham ve kuvvet alarak, vicdanî vazifemize devam ettik„ [3]

Atatürk "Vilâyatı şarkiyei müdafaai hukuku milliye cemiyeti Erznrum şubesi heyeti idare reisliğin„ den aldığı 10 Temmuz 1919 tarihli tezkere ile "vazaifi muhtelifei vataniye ile mükellef bulunan heyeti faale riyasetine„ [4] davet edildi.

Erzurum kongresi 23 temmuz 1919 Çarşamba günü Atatürkün bir nutkile açıldı. Bu nutukta Atatürk " Bu devletin sahifei tarihini kapatarak mezarı ebediyete defnetmek gibi insaniyet ve medeniyetle ve alelhusus milliyet esasiyetile kabili telif olmıyan„ [5] emellerin tatbikat devresi içinde bulunulduğunu izah ederek, "Tarih, bir milletin kanını, hakkını, yarlığını hiç bir zaman inkâr edemez.„ dedi.

Erzurum kongresi karar ve prensipleri :

1) Hududu milliye dahilinde vatan bir küldür. Yekdigerinden infikâk kabul etmez.

2) Her türlü işgal ve ecnebi müdahalesine karşı ve Osmanlı hükûmetinin inhilali halinde millet müttehiden müdafaa ve mükavemet edecektir.

3) Vatanın ve istiklâlin muhafaza ve teminine hükûmeti merkeziye muktedir olamadığı taktirde, temini maksat için, bir hükûmeti muvakkate teşekkül edeeektir. Bu hükûmet heyeti, millî kongrece intihab olunacaktır. Kongre münakıt değilse bu intihabı heyeti temsiliye yapacaktır.

4) Kuvvai milliyeyi amil ve iradei milliyeyi hâkîm kılmak esastır.

5) Anasırı hıristiyaniyeye hâkimiyeti siyasiye ve muvazenei içtimaiyemizi muhil imtiyazat ita olunamaz.

---

[3] Büyük nutuk sahife : 28

[4] 36 numaralı vesika

[5] 38 » »

6) Manda ve himaye kabul olunamaz.

7) Meclisi millînin derhal içtimaını ve icraatı hükûmetin mürakebesine vazını temin etmek için çalışılacaktır.

Kongre 7 Ağustosta, reis Mustafa Kemâlin bir nutkile kapandı. 24 Ağustosda Erzurum valiliğine müracatla (Şarki Anadalu müdafaai hukuk cemiyeti) nizamnamei esasisi ve heyeti temsiliye azasının isimlerini gösterir liste takdim edilerek cemiyetin tescili istendi. [6]

Bu tarihten pek az evvel, Sivas valisi Mustafa Reşit paşa 20 Ağustos tarihli telgrafında bir Fransız binbaşısının "Eğer Mustafa Kemâl paşa Sivasa gelir ve burada kongre aktine teşebbüs olunursa beş on gün zarfında buraların tahrı işgale alınması mukarrer olduğunu„ söylediğini bildirerek "dört taraftan işgali pek kolay olan Sivasın merkezi içtima olmasından sarfı nazarla başka bir yerde inikadı esbabına tevessül buyurulmasını selâmeti memleket namına„ istirham ediyordu. [7]

Atatürk verdiği cevaplarda; Amerikalıların Sivas kongresi mukarreratına intizar ettiklerini, Sivası işgal etmenin kolay olmayacağını, Franse ve yahut başka bir devlet Türkiyede harekâtı milliyeyi bastırmak isterse, bunun için ağır ve kanlı bir harbi ğöze aldırması icap edeceğini binaenaleyh, halkı heyecanlandırmanın doğru olmadığını bildirdi. [8]

[6] 41 numaralı vesika

[7] Büyük ı utuk sahife : 45 — 46

[8] Gazinin hayatı sahife : 84

Erzurum, 29 - Ağustos - 1919 da terkedildi; Sivasa 2 - Eylûl - 1919 da muvasalat edildı. Sıvas halkı şehrin çok uzaklarından başlıyan büyük ve parlak tezahüratla, heyeti karşıladı.

Sivas kongresi, 4 - Eylûl - 1919 Perşembe günü saat 14 de açıldı. Atatürk muvakkat reisi sıfatile kongreyi açtı. İrat buyurduğu nutukta "Vatan ve milletin halâsını istihdaf eyleyen sevaiki mücbire „ nin bu toplantıya amil olduğunu, vatanın elîm vaziyetini, hükûmetin zayıf ve aciz mevkiini izah ettikten sonra Erzurum kongresine geçerek " Şarkî Anadoludaki millî cemiyetlerin birleşmesinden hasıl olan kitleye unvan verirken (Şarka Anadolu) kaydi konuldu. Alelıtlak (Müdafaai hukuk cemiyeti) yahut (Anadolu Rumeli müdafaai hukuk cemiyeti) unvanı umumisi istimal edilmek ve bütün milletin huknku namına kendi kendine salâhiyet vermek doğru olamazdı.„

"Bununla beraber; Erzurum kongresi bütün memleketin ve milletin ittihat ve ittifak noktasında şarkî Anadolu vilâyetlerince vilâyatı saire ile her noktai nazardan iştiraki mesai temini emeli katîdir üssülesasını kabul eylemiştir. Bittabi huzuru âlinizle münakit işbu Sivas umumî kongremizde vatanımızın yekpare, milletimizin yekvücut olduğu lüzumu gibi ifade ve isbat edecek esasat vazolunur.„ ve ilâve etti :

"Meclisi millînin henuz toplanmamış oldağu bir sırada mahsur ve istiklâlini zayi etmiş olan hükûmeti

merkeziyenin münferit ve gayri şuurî bir kararı ve yahut Amali milliyeye muhalif bazı tekâlifi hariciyeye inkiyat ve serfuru etmiş gibi emri vakilerin ihtimal zuhuratına karşı Erzurum ve Sıvas kongrelerinin ruhumillîyi temsilen ve birbirini takiben içtimaı muhik bir fali hayır ve selâmettir.„ [9]

Kongre riyaseti meselesi, Erzurumda olduğu gibi, fikir ayrılıkları dağurmuştu. Kongre azasından bazı zatlar, Atatürkün reis olmasını istemiyorlardı; işin içine şahsiyet karışacagı endişesinde idiler.

Atatürk, bu münasebetle diyorki: "tarih, gayri kabili itiraz bir surette isbat etmiştirki, büyük meselelerde muvaffakiyet için kabiliyet ve kudreti lâyütezelzel bir reisin vücudu elzemdir.„

Kongrenin ilk üç günü ittihatçı olmadıklarina dair yemin formülü hazırlamakla, padişaha ariza yazmakla, kongrenin küşadı münasebetiyle gelen telgraflara cevap vermekle geçiyor.

Dördüncü gün, Erzurum kongresi nizamnamesı üzerinde bazı tadiller yapılıyor. Bu tadil olunan noktaların en mühimleri şunlardır :

1) Cemiyetin unvanı " Anadolu ve Rumeli mudafaai hukuk cemiyti„ oldu.

2) "Heyeti temsiliye, Şarki Anadolunun heyeti umumiyesini temsil eder.„ kaydi verine "Heyeti temsiliye vatanın heyeti umumiyesini temsil eder.„ denildi.

3) "Her dürlü işgal ve müdahaleyi, Rumluk ve Ermenilik teşkili gayesine matuf telakki edeceğimizden müttehiden müdâfaa ve mukavemet esası kabul olunmuştur.„ yerine "Her türlü işgal ve müdahalenin ve bilhassa Rumluk ve Ermenilik teşkili gayesine matuf harekâtın reddi hususlarında müttehiden müdafaa ve mukavemet esası kabul olunmuştur.„ denildi.

4) "Hükûmeti Osmaniye bir tazyiki düvelî karşısında buraları (yani Şark vilâyetlerini) terk ve ihmal etmek ıztırarında bulunduğu anlaşıldığı takdirde alınacak idarî, siyasî, askeri vaziyetlerin tayin ve tesbiti.„ cümlesinde buraları yerine " Mülkümüzun her hangi bir cüzünü terk ve ihmal etmek.. „ suretinde şamil bir kayt kondu.

8 Eylûl içtimaında "Manda mesleesi„ mevzuu bahsoldu. Manda taraftarı hatipler; Türkiyenin taksimi muhakkak olduğunu, kendi kuvvetimizle haklarımızı müdafaaya kadir olmadığımızı, ekonomisi yıkılmış bir memleketin harici müzaherete muhtaç olduğunu, mandanın istiklâli ihlâl etmedigini emperyalist emeller peşinde koşmayan Amerikanın mandaterliğini kabul etmenin en eyi hareket olacağını iddia ettiler. Karşı gurupta " manda „ ile istiklâlin kabili telif olmadığı fikrini müdafaa etiiler. Atatürk bunlarla beraberdi. Onun parolası " Ya istiklâl, ya ölüm „ idi. Fakat müzakerelerin devamına mani olmuyordu. Nihayet mandacılar tarafından bir teklif yapıldı : Amerika kongresinden memleketimizi tetkik edecek va ha-

[54] No. lu vesika

kikati görecek bir heyet davet etmek „ bu teklif kabul edildi.

Sivas kongresi 11 Eylûlda kapandı.

12 Eylûlda ahalinin iştirakile açık bir celse yapılarak bazı nutuklar irat edildi.

Kongre esnasında ve bunu takip eden zaman içinde cereyan eden en mühim hadise; İstanbul hükûmetinin millî organizasyonu dağıtmak ve elemanlarını imha etmek için Elaziz valisi Ali Galip isminde eski bir zabit kumandasında Kürt aşiretlerini Sıvas üzerine sevk etmesidir. Her türlü ihtimallere karşı vaktiyle tedbir almak en mühim karakteri olan Büyük Kurtarıcı Mustafa Kemal bu tehlikeyi de kolaylıkla bertaraf etti.

"Kongrenin hitam bulmuş olmasına rağmen kongre heyetinin yeni vaziyetler inkişaf edinceye kadar Sivasta kalmalarını münasıb gördüm ve icap ederse daha kuvvetli fevkalâde bir kongre akti için de istihzaratta bulundum. Ali Galibin firarı üzerine kongre heyetini Sivasta alıkoymaktan sarfı nazar edildiği gibi, Ferit paşa kabinesinin sukutu üzerine fevkalâde kongre akdine de ihtiyaç görülmedi.„ [10]

Padişahın 20 Eylûl tarihli beyannamesinde Sivastaki millî haraketi va organizasyonu "bazı kimseler tarafından memleketin vaziyeti hususiyesi tebdil „ mahiyetinde telâkki olunuyor. ve bu halin "intihabatı duçarı teehhur ettiği „ ifade olunuyor. [11] Buna 22 Eylûlda Atatürk tarafından verilen cevapda bu hareketin " Bir emeli nameşru değil, milletin metalibi muhikkası olduğu„ ihtar edildi. [12]

Atatürk Erzurum kongresi hakkında "Tarih, bu kongremizi şüphesiz ender ve büyük bir eser olarak kayıt edecektir. » buyurmuştu. Sivas kongresi, Erzurum kongresinin devamı ve tekâmülü olduğuna göre bu şaref hâlesi Sivası da ihata eder.

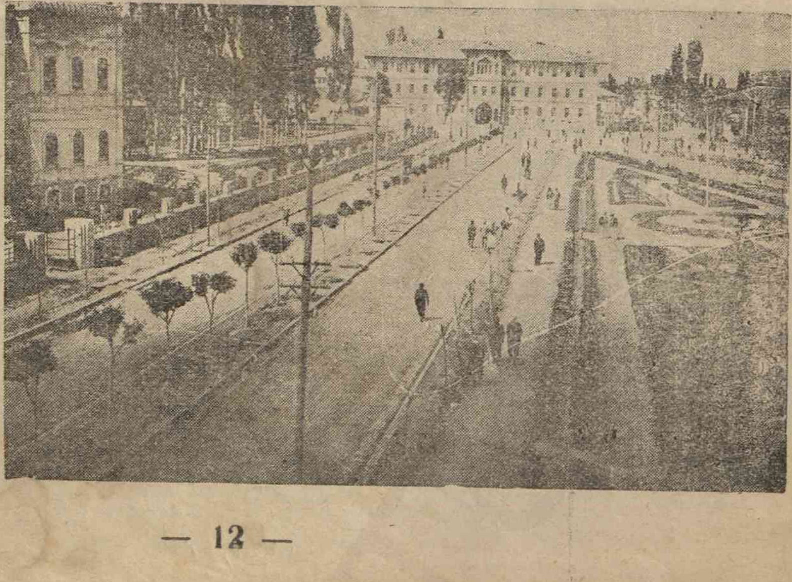
---

[10] Büyük nutuk sahife : 69

[11] 98 numaralı vesika

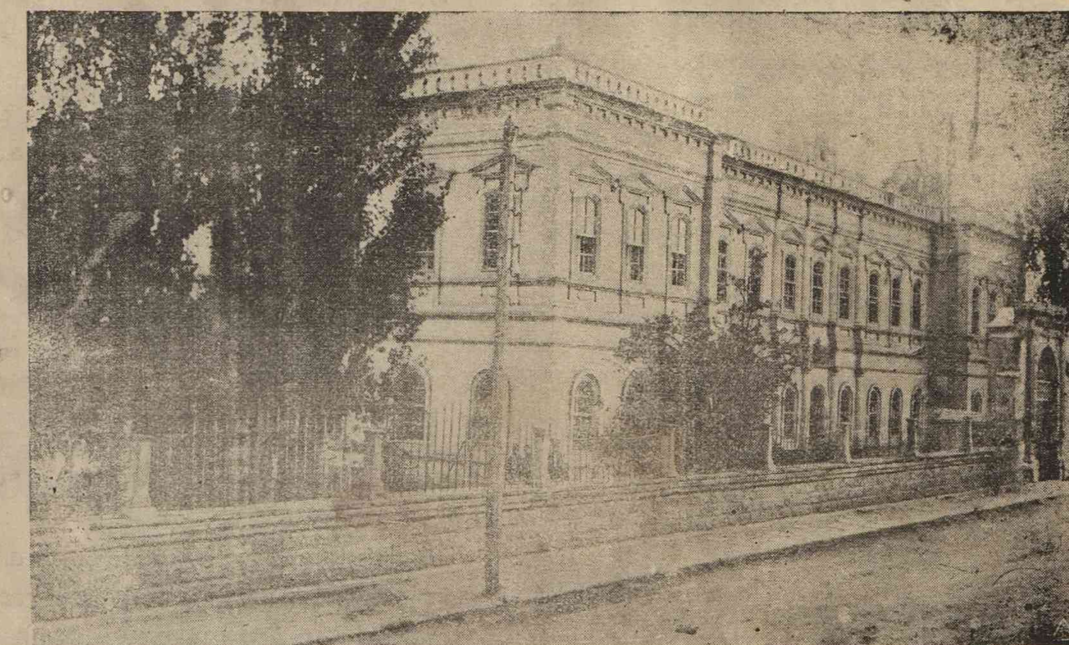
[12] 99 » »

İsmet Paşa caddesi

SIVAS'IN DÖRT EYLÛL GÜNÜ

İbrahim olçaytu

Tarihî Sivas Lisesi

4 / 9 / 939 ucu Pazartesi ğünü saat : 14 te, Cumhuriyet meydanında, kadın, erkek, geç, ihtiyar, köylü ve şehirli sivil halk toplantısı omuzomuzu sökmez, iğne atsan yere düşmez bir haldeydi. Hür yurdun, kudsal toprağı rengindeki urbaları, ellerindeki süel levazımı ile çelikten bir dağ heybeti gösteren: ordumuzun erleri ve subayları, inzibat kolları, memleketteki bütün teşekküllerle memurlar, daha önceden yerlerini almışlardı .

Törenin başlamasını dörtgözle bekliyen yüzler ve binlerce halkın kalbleri tek bir kalb gibi imrendirici bir heyecan ve helecanla çarpmaktaydı, bütün gözleri: Târîhî Lise' de, İnkilâp müzesinde perçinlenmiş aylarca mesafelerden, etekler dolusu paralar sarfederek Beytullahı ziyarete gelen, dindar hacılar gibi. ziyaret saat ve dakkalarının gelmesini sabırsızlıkla beklemekteydiler. Vakitler geçtikçe herkesteki telâş ta artmaktaydı. Tören mükemmel bir düzenle bitti, halk: millî bir gurur ve dinî bir tazimle kâbeler kadar yüksek olan liseye ve tarihî salona doğru kafile kafile ilerliyorlardı.

Ebedîşefimizin yatakodalarını, o Beşer denilemiyecek kadar kutsal kurtarıcısının kurdukları: İlk (Kongre) salonu ziyaret ederken rehber-

lerin verdikleri iyzahatı cankulağıyla dinliyorlar ve biri birlerine doya doya anlatmaya çalışıyorlardı. Çünkü:

4 Eylûl 1919 uncu günü saat 14 te ilk def'a olarak açılan bu konğrede: Türkün ve Türklüğün bütün mükadderiyatı hakkındaki kararlar öyle müsait olmuyan şartlar içerisinde ve öyle bir günde verilmiştirki o kara günleri yaşıyanlar o günün dehşetlerini hatırladıkça, tüyleri ürpetmekteydi.

O gün yalnız Sıvas'ın, yalnız, Türklüğün, yalnız Türktarihi,nin değil bütün beşer tarihinin bile bir dönüm noktası sayılmaktaydı. o güne tekaddüm eden günlerde idi ki: Dünya savaşından mağlup çıkan, Osmanlı İmperatorluğunun siyasal tarihi artık kapatılmış, yüzlerce yıllar Osmanlı payıtahtı olan İstanbul şehri, en azılı düşmanların ayakları altında çiğnenmekte bulunmuş, Osmanlı ordusunun silahları ellerinden alınmış. imperetorluğun tışkapısı olan — bütün denizci devletlerinin zorlaya zorlaya bir adım ileri geçemedikleri — boğazlar sahlarından tecrit edilmiş, düşmanlar, yurdun: doğu, batı. güney ve kuzeylerinde — İzmir, Adana, Maraş, Antap, Urfa, Bursa vedeha bir çok yerlerimize yerleşmişler, başsız kalan halka olmadık işkenceler yapmışlardır.

İşte o konğrede idi ki: Savaş meydanlarında birer kesikbaş durumlarında kalan Türkler kendilerine yepyeni bîr inanla yükselen bir baş seçmişti. O Baş: bir eşi daha gelmemiş ve gelemiyecek olan Kahraman Türk Ulusunun Kahraman çocuğu, Mustafa Kemal idi.

Türkün o en büyük çocuğu, en ulu kurtarıcısının o konğrede verdiği eni ve yerinde bir kararla: Türkü ve Türklüğü, esirlikten kurtardı, istiklâline kavuşturdu, gerilikten ileriye. taassubdan, uyanıklığa, cahillikten bilğinliğe yolsuzluktan yola yoksuzluktan zenginlige, perişanlıktan kuvvete ve hulasa mezardan dünyaya çıkarttı.

O' nun Türkgençliğine karşı yükselen sesleri bir İsrafil suru tesiri yaptı ve Avrupalıların: hasta adam dedikleri Osmanlı İmparotorluğunun son hükümdarı olan bedbah, kendisini Azraile teslim eden bir son nefes gibi düşmanların kucaklarına atıldıktan sonra bütün Türkleri efratına topladı.

Yurdun dörtrarafını saran düşmanları çilyavruları gibi darmadağın etti, Askerler hedefiniz Akdeniz kumandasını alan o yeni Türkordusu, düşmanlara öyle bir tırpan attılar, öyle bir pala salladılar ki: o tırpanı ve o palanın acıları: düşmanların ve zafer gururları da: Türklerin ve Türk doslarının içerilerinden ebediyyen çıkmıyacaktır.

Bu gün bizlere hür Türki'yemizde göğüslerimizi kabarta kabarta soluk aldıran, dün Hasta adam diyenler bile bugün türk dosluğuyla iftihalar eden büyük devletlerin bile ittifalarımızla el uzattırmalarına yardım eden kudret ve hamaset mucizelerinin ilk kararları: işte o, 4 Eylûl 1919 konğresinde verilmişti.

Şunuda hiç unutmamak gerektir ki, işler; 4 Eylûl 1919 konğrasiyle

Devamı onaltıncı sahifede

Dumlupınar Meçhul Asker Anıtında

Büyük Zaferi Yaratan Mehmetçiğe

Gençliğin andı

Tarih eteklerine kapanmış minnet sunar
Yüz sürüp antiçmeğe geldik, ey Dumlupınar:
Tarihte yoktur asla harikanın bir eşi
Hepimizin kalbinde Dumlupınar ateşi
İnönünde inleri iki hamlede sardın
Sakaryanın bendini yirmi iki günde yardın
Karahisar ufkunda süngün şafak yarattı
Muttasıl başarılar hızına bin hız kattı.
Doğu ışte büyük gün; OTUZ AĞUSTOS GÜNÜ
Devam ettireceğiz haşredek, büyük ünü:

※

Dört bir yanda izin var; tarihim şanla dolu
Ebedîyete çıkar Damlnpınarın Yolu
Bozkurt Kocatepeden emir verdi: İLERİ:
Bu mukaddes parola titretti bütün yeri
O gün Ergenekondan bu buyrukla yürüdün
Yurdumu zaferlerin baharına bürüdün..
Yirmi Atlı Ağustos Kurtuluş şafağıdır
Dumlu—Otuz Ağustos Türklüğün ocağıdır;
Ey Atam; Ey Mehmetçik: rahat rahat uyuyun
Her adımımızda bir zafer sesini duyun
— Çelenkler yığacaklar şu zafer perileri —
Size ant içiyorlar İNÖNÜ neferleri:

※

İymanımız gürlüyor Dumlu'nun havasında
Can vermeğe ant içtik Türklüğün davasında:..

30 - Ağustos - 939 *OSMAN ATTİLÂ*

Haberler. Çalışmalar

— 4 Eylûl Şenliği —

Her yıl olduğu gibi bu yılda 4 Eylûl, Sivas Kongresinin açıldığı bu tarihsel gün tazahuratla kutlandı. gündüz hertaraf bayrak ve taklarla, gece de elektriklerle süslendi. Gündüz söylevler verildi. Geçit resmini müteakip Lisedeki tarihsel salon ve Atamızın yatak odası gezilerek, halk tarafından akşama kadar ziyaret edildi. Gece askerî sinemada bir balo, Halkevimizde konser ve müsamere verildi.

Gündüzün öğleden sonra cumhuriyet meydanında muhtelif hatipler hitabede bulundular. Bunlardan Divrik kaymakamı j. Rüştü Altıok. Heyecanlı hitabesini şu sözlerle bitirerek, içindeki "4 Eylûl„ adlı şiirlerini okudular: «Aziz hemşehrilerim, bu büyük günumüzün bu kutlu bayramımızın memleketimize, sivasımıza izafe ettiği tarihî ün ve şeref paha biçilmiyeçek kadar büyüktür. Bunun kıymetini daha çok bilelim. bu kutlu günümüzü ve bizlere bugünün yaratıcısı olan o büyük ve ebedî şefi her zaman ve her yıl bu güne lâyık olduğu hürmet ve tazim duygulariyle analım, selamlâyalım.» Hitabeleri müteakip geçit resmi yapılmış ve bu suretle törene son verilmiştir.

Gösteri Ko. müsameresi

Evimizin çok çalışan gösteri komitesi yeni bir müsamere daha verdi. Uzun emeklerle hazırlanan, Necip Fazıl kısakürek'in «bir adam yaratmak» piyesi muaffakiyetle temsil edilmiştir. Gençlerimizi tebrik eder yüksek başarılar dileriz.

SİVAS'IN DÖRT EYLÛL GÜNÜ

— Sayfa « 14 » den devam —

başlamış fakat bitmemiştir. şimdi bizlere düşen, millî, siyasî, iştimaî, ve bir kelime ile insanî vaziyfe: hergün bir şey daha kazanmıyan hergün birşey daha ğa'ip eder düstürunu elden ve gözden uzak tutmuyarak modern millet ve devletlerle yalnız boy ölçebilmek değil, onlardan daha ileri gitmek için ğeceyi gündüze katarak sistamatik çalışmalarla ilerilemektir,

İbrahim Olçaytu

Mesul ve Yayın Direktörü : Avukat A. Göze

Yazı İşlerine Bakan : Vehbi Cem Aşkun

ABONE : Yıllığı - 100 Kuruş

Sivas — Kâmil Matbaası